

Annona Nova VII.

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2015

Szakmai lektorok:

András Csaba
Bánkuti Gábor
Csöngé Tamás
Jankovits László
Kisantal Tamás
Pete Krisztián
Zuh Deodáth

A kiadvány az *Emberi Erőforrások Minisztériuma*, az *Emberi Erőforrás Támogatáskezelő*, a *Nemzeti Tehetség Program* és az *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet* támogatásával jelent meg.
NTP-SZKOLL – 14-0024

Felelős kiadó:
Bagi Zsolt

Felelős kiadó:
Kerényi Károly Szakkollégium
Virágmandula Kft.

Szerkesztők:
Rétfalvi P. Zsófia
Vörös Eszter

Borítóterv:
Zsupos Norbert

Tördelés:
Kiss Tibor Noé

ISSN: 2061-4926

© A szerzők, 2015
© A szerkesztők, 2015

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Kocsis Árpád: Előszó – Egy sziget lehetősége	7
Tuboly Ádám Tamás: Otto Neurath és az egységes tudomány – egy példa a tudományos együttműködésre	9
Dombrowszki Áron: Sainsbury érvéről az absztrakt artefaktualizmus ellen	21
Zsupos Norbert: Poétikakísérlet – A szöveg metamorfózisa Julio Cortázar <i>Nagyítás</i> című művében	33
Albert Noémi: „Are You Real?” – Simulated Identity in Julian Barnes’s <i>England, England</i>	45
Szatmári Áron: Péchi Simon és a Péchi Simon-énekeskönyv	57
Sipos Balázs: Néhány gondolat az első 15 éves lakásépítési program (1961–1975) megvalósításával kapcsolatban	71
Szabó János: A felsőoktatási tehetségfejlesztés hallgatóinak vizsgálata a tudományos kreativitás tükrében	83
A Kerényi Károly Szakkollégium tagjai és mentorai a 2014/2015-ös tanévben	98

Dombrovski Áron vagyok. 2012-ben kezdtem a szabad bölcsészet alapszakot, filozófia szakirányon és kiterjesztett filozófia részterületi specializációval. Szakkollégiumi keretek között 2013 óta végzek kutatásokat az analitikus filozófiával foglalkozva. Érdeklődésem kezdetben a logikára, majd később inkább a nyelvfilozófiára irányult. Jelenleg a referálás elméleteivel foglalkozom, elsősorban Saul Kripke és Nathan Salmon meglátásait vizsgálva.

DOMBROVSZKI ÁRON

Sainsbury érvéről az absztrakt artefaktualizmus ellen

Az absztrakt artefaktum elmélet (vagy röviden csak artefaktualizmus) jelenleg a legnépszerűbb realista álláspont a fiktív karakterekkel kapcsolatban.¹ E szerint a nézet szerint a fiktív karakterek, mint például Harry Potter, Sherlock Holmes vagy Hamlet, ténylegesen létező, emberalkotta absztrakt entitások, melyeket a regények írói hoznak létre. Mark Sainsbury² mégis az artefaktualizmus ellen foglal állást, ellenérvét a továbbiakban – Zvolenszky Zsófiát követve³ – kategóriahiba-ellenvetésnek fogom nevezni. Az ellenvetés szerint az artefaktualista rossz ontológiai kategóriába helyezi a fiktív karaktereket: absztraktnak véli őket, pedig konkrétan kéne lenniük – egy absztrakt entitás ugyanis nem tud pipázni, nem tud hegedülni vagy vadászsapkát viselni. Noha Sainsbury szerint a

- 1 Ilyen álláspontot képvisel többek között KRIPKE, Saul: *Reference and Existence – The John Locke Lectures*, Oxford University Press, New York, 2013; SALMON, Nathan: "Nonexistence" in: Uő.: *Metaphysics, Mathematics and Meaning. Philosophical Papers I.*, Oxford University Press, New York, 2005, 50–90; SEARLE, John: "The logical status of fictional discourse" in: Uő.: *Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge University Press, New York, 1979, 58–75; és THOMASSON, Amie L.: *Fiction and Metaphysics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- 2 SAINSBURY, Mark: *Fiction and Fictionalism*, Routledge, London, 2010, 91–114.
- 3 ZVOLENSZKY Zsófia: "Gombóc Artúr mint emberalkotta absztrakt tárgy: Miért hibás Sainsbury kategóriahiba-ellenvetése?" in: Uő.: *Nehogy érvgyűlölők legyenyünk. Tanulmánykötet Máté András 60. születésnapjára*, L'Harmattan, Budapest, 2013, 296–307.

realizmus legjobb esélye az artefaktualizmus lenne, álláspontja szerint azt el kell vetnünk az általa megfogalmazott ellenérvek miatt, így ő maga az irrealizmus mellett teszi le a voksát.

E tanulmány célja az, hogy rámutasson a kategóriahiba-ellenvetés megkérdőjelezhetőségére, mivel az az artefaktualizmusnak egy gyenge változatát támadja. Ehhez az első részben igyekszem röviden motiválni a realizmust a fiktív karakterekkel kapcsolatban és egy általános áttekintést adni a három fő realista pozícióról. A második részben bemutatom a Sainsbury-féle artefaktualizmust és a hozzá kapcsolódó kategóriahiba-ellenvetést. A tanulmányt Nathan Salmon artefaktualizmusának ismertetésével zárom, ugyanis az megvédhető a kategóriahiba-ellenvetéssel szemben, így a fiktív karakterekkel kapcsolatos realizmus továbbra is tartható álláspont marad.

1. Realista álláspontok a fiktív karakterekkel kapcsolatban

Azt gondolom, hogy a legfontosabb motiváció a realizmus mellett nem a metafizika, hanem a nyelvfilozófia területéről érkezik.⁴ Kripke álláspontja alapján a tulajdonnevek merev jelölők⁵ – tehát a név minden lehetséges világban, ahol az adott dolog létezik, ugyanazt a dolgot jelöli –, és ha ezt az elvet konzisztensen meg szeretnénk tartani, akkor el kell köteleződnünk a *közvetlen referenciameletek* (KRE) mellett.⁶ A KRE szerint egy tulajdonnév jelentése maga a megjelölt dolog (tehát a jelentés és a jelölet egybeesik), és a tulajdonnévnek nincs egyéb szemantikai tartalma.

4 Az absztrakt artefaktum elmélet mellett egyéb, metafizikai és episztemológiai megfontolásokhoz lásd: ZVOLENSZKY Zsófia: *Against Sainsbury's Irrealism About Fictional Characters: Harry Potter as an Abstract Artefact*, Hungarian Philosophical Review 2012/4, 83–109.

5 KRIPKE, Saul: *Megnevezés és szükségszerűség*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.

6 Mindazonáltal Kripke maga sosem köteleződött el a KRE mellett. SOAMES, Scott: *Beyond Rigidity – The Unfinished Semantic Agenda of Naming and Necessity*, Oxford University Press, Oxford, 2002; és RECANATI, Francois: *Direct Reference*, Blackwell, Oxford, 1993 amellet érvel, hogy Kripkének a KRE-t kellett volna választania, mert csak annak köszönhetően lehet megőrizni a tulajdonnevek „merevségét”. Ezen felül lásd: MICHAELSON, Eliot – REIMER, Marga: *Reference*, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2014 Edition), <http://plato.stanford.edu/entries/reference/> (letöltve: 2014.12.02), ahol Kripke mint KR elmélész van tárgyalva.

A KRE kapcsán viszont egyből felmerül az *üres nevek* paradoxona: hogyan érthetjük meg a fiktív karakterek neveit, ha a névnek nincsen referenciája? A problémára plauzibilis megoldást nyújthat a feltételezés, hogy üres (tehát jelölet nélküli) nevek nem léteznek: a fiktív neveknek is megvan a maguk fiktív referáltja, ami a valóságban egy absztrakt entitás. Ám a karakterekkel kapcsolatban többféleképpen lehetünk realisták, némi munka ezért még hátravan.

A kiindulópont általában Meinong elmélete,⁷ aki a létezésnek két szintjét különíti el: az egzisztáló és a szubzisztáló tárgyak szintjét. E rétegzett ontológia minden bizonnyal sokak számára furcsának hat: Meinong szerint a „van” [being] nem ugyanaz, mint a „létezik” [existence]. Sherlock Holmes például gyengébb értelemben vett létezéssel rendelkezik, csupán csak egy szubzisztáló tárgy. A logika és a metafizika területéről számos ellenvetés hozható fel e nézettel szemben,⁸ ugyanakkor Meinong elmélete leginkább azért nehézkes, mert egy egészen más meta-ontológiával dolgozik, mint ami a többi realista elgondolást jellemzi. A továbbiakban a quine-iánus realista elméletekkel fogok foglalkozni.⁹

A meinongiánus elméletek néhány pontban kapcsolódnak a *platonizmushoz*, de a két álláspont között mutatkoznak lényeges eltérések, ezért fontos megkülönböztetnünk őket. Mindkét elmélet azt állítja, hogy az absztrakt entitások téridőn kívül helyezkednek el és elmefüggetlenül léteznek – a fikció szerzői tehát csak „kiválasztják” az öröktől fogva szükségszerűen létező absztrakt karaktereket valamilyen módon. A különbség abban érhető tetten, hogy

7 MEINONG, Alexius: "The Theory of Objects" in: *Realism and the Background of Phenomenology* (szerk. CHISOLM, Roderick M), The Free Press, Illinois, 1960, 76–117.

8 Vö. például: RUSSELL, Bertrand: *A denotálásról*, Világosság 2005/12, 5–16.

9 Peter van Inwagen felállít négy tételt, amelyek a quine-iánus ontológiákat együttesen jellemzik (INWAGEN, Peter van: *Meta-ontology*, Erkenntnis 1998/48, 233–250.) Ezek:

(1) A létezés nem cselekvés.

(2) A „létezés” ugyanazt jelenti, mint a „van”.

(3) A „létezés” egyjelentésű.

(4) Az hogy a formális logikában milyen entitások felett kvantifikálunk egzisztenciálisan, egyértelműen kifejezi, hogy milyen entitások léteznek.

A platonizmus, az artefaktualizmus és az irrealizmus is ilyen ontológiát használ. Lásd: HANLEY, Richard: "Fictional Objects" in: *The Routledge Companion to Metaphysics* (szerk. LE POIDEVIN, Robin), Routledge, London, 2009, 357–369.

a platonista számára Sherlock Holmes az asztalokhoz, székekhez és egyéb konkrét tárgyakhoz hasonlóan létezik, a meinongiánus szerint viszont Holmes „csak” egy szubzisztáló – azaz más kategóriába tartozó – tárgy. Bár a platonizmus mellett talán több érv hozható fel, mindkét elmélet szembekerül a szerzőiség [authorial creation] problémájával: általános vélekedéseink közt szerepel az a gondolat, hogy a fikciók írói *maguk hozzák létre* a karaktereiket, nem pedig szimplán kiválasztják őket a téridőn kívülről.¹⁰

A fiktív karakterekkel kapcsolatos realista álláspontok közül jelenleg a legnépszerűbbek az artefaktualista elméletek. Az absztrakt artefaktualizmus szerint a fiktív karakterek léteznek, de nem a meinongiánus vagy platóni értelemben, hanem a fikció írói hozzák ezeket létre bizonyos mentális aktusokkal.¹¹

Három fontos jellemzőjét kell kiemelnünk ennek az elméletnek. Először is, az absztrakt artefaktumok *elmefüggetlenek*, abban az értelemben, hogy anélkül is léteznek, hogy bárkinek a tudata rájuk irányulna. Például Sherlock Holmes nem szűnik meg létezni akkor sem, ha egy adott időpillanatban senki nem gondol rá. Másodszor, az artefaktumok *időbeli létezők*, mert nem léteztek a teremítő aktus előtt: az ókorban élők nem gondolhattak Holmesra. Emellett, egy karakter létezése meg is szűnhet, ha minden rá vonatkozó emlék és írásos dokumentum eltűnik. Harmadszor, az artefaktumok, tehát a fiktív karakterek is, *absztrakt létezők*, vagyis nem térbeliek és nélkülöznek mindennemű térbeli kiterjedést.

Hogy egy konkrétabb képet kapjunk arról, hogy mik azok az artefaktumok, gondoljunk a következő példákra: játékok (futball, sakk), a házasság intézménye, vallások, az ABC betűi és a nyelvek, a márkák és természetesen a fiktív karakterek.¹²

Ezután az általános bevezető után nézzük meg Sainsbury artefaktualizmusát. Sainsbury elismerte, hogy az artefaktualizmus a legjobb a realista álláspontok közül, ám könyvében¹³ egy komoly ellenvetéssel áll elő.

10 Maga a kiválasztás aktusa is egy kényes kérdés a platonisták és meinongiánusok számára: „Amikor J. K. Rowling bevezeti »Harry Potter« nevet a regényébe, hogyan képes arra, hogy egy adott tárgyat válasszon ki a többi, számtalan lehetséges tárgy közül?” ZVOLENSZKY: *Against Sainsbury...*, i. m., 91. (ford.: D.Á.)

11 Ezért ezt az álláspontot kreacionizmusnak is nevezik.

12 Még több példához lásd: ZVOLENSZKY: „Gombóc Artúr mint emberalkotta absztrakt tárgy...”, i. m., 298.

13 SAINSBURY: *Fiction and Fictionalism*, i. m., 91–114.

2. Sainsbury artefaktualizmusa és a kategóriahiba-ellenvetés

Sainsbury saját artefaktualista elméletét Amie Thomasson *Fiction and Fictionalism* című könyvére¹⁴ építi. A legnagyobb probléma ezzel az állásponttal az, hogy a fiktív karaktereket absztrakt entitásokként gondolja el – de mikor ezekről beszélünk, konkrét tárgyakként gondolunk rájuk. Lehetetlen például, hogy Sherlock Holmes a kanapén ülve pipázzon, hiszen a pipázáshoz térbeli létezőnek kell lennünk.¹⁵ Ez a belátás lesz a kategóriahiba-ellenvetés kiindulópontja.

Talán van egy módja annak, hogy megkerüljük a problémát, mégpedig úgy, hogy a karakterek által felvehető tulajdonságokat kétféle reláció alapján csoportosítjuk: *példázás* és *kódolás*. Egy karakter példázza azokat a tulajdonságokat, amelyeket a történeten kívül tartunk igaznak, és kódolja azokat, amelyek a fikcióban vannak tulajdonítva neki. Tehát, Holmes példázza azt, hogy egy absztrakt dolog és Conan Doyle hozta létre, de kódolja azt, hogy detektív és hogy pipázik. Egy fiktív karakter képtelen a kódolt tulajdonságok példázására, mivel absztrakt – a kódolt tulajdonságait pedig tipikusan konkrét dolgokra alkalmazzuk.¹⁶

Az artefaktualisták ezért a predikátumok terén egyfajta kettősséggel találják szembe magukat: a „Sherlock Holmes hegedült” mondat hamis, ha példázásként értjük, de igaz akkor, ha kódolásként. Ugyanígy a „Holmesről sok irodalmár vitatkozik” mondat igaz, ha példázásként értjük a predikátumot, de hamis akkor, ha kódolásként. Ez a kétértelműség akár előnyös is lehet, de Sainsbury szerint számos probléma forrása lesz a későbbiekben.¹⁷

Nézzük meg közelebbről az elmélet alapján az alkotói intenciókat! Az absztrakt Sherlock Holmes képtelen hegedülni, hiszen hangszeren csak akkor tudunk játszani, ha térben létezőnk. Conan Doyle tehát a hegedülés képességét egy olyan létezőre próbálta alkalmazni, amire azt nem lehet? Persze mondhatjuk azt, hogy a fikció mondatai nem igaz kijelentések, „de ez sokkal inkább tűnik egyfajta meggondolatlan tévedésnek, mint gondosan kivitelezett regényírásnak.”¹⁸ Két lehetőség van a probléma megoldására,

14 THOMASSON: *Fiction and Metaphysics*, i. m.

15 SAINSBURY: *Fiction and Fictionalism*, i. m., 93.

16 Uo.

17 Uo., 96.

18 Uo. (ford.: D. Á.)

melyből az első javaslat a *de dicto* és *de re* megkülönböztetés bevezetése lesz.

Általános vélekedéseink, mint például az a hitünk, hogy léteznek macskák, *de dicto* hitek. A *de dicto* hitek proposíciókra vonatkoznak. Azonban lehetnek *de re* hiteink is, amiket tárgyakra alkalmazunk: valakinek van valamilyen hite egy adott tárgyat illetően.¹⁹

Nézzük meg az alábbi példákat:

de dicto: Úgy teszek, mintha (az absztrakt karakterek konkrét lennének).

de re: Az absztrakt karakterekkel kapcsolatban (úgy teszek, mintha konkrétak lennének).

Eléggé zavaró lehet, ha nem különítjük el élesen a két olvasatot. A *de dicto* olvasat magára az állításra vonatkozik: azt a kijelentést, hogy „az absztrakt karakterek konkrét” nem színlelem [nem teszek úgy – *pretense*], a *de re* olvasat viszont magára a dologra, az absztrakt karakterre vonatkozik, és ezzel kapcsolatban pedig úgy teszek, mintha konkrét lenne. Azaz *de dicto* hamis, *de re* pedig igaz az állítás.²⁰ Hogyan hivatott tehát ez a distinkció megoldani a problémát?

Az absztrakt artefaktum elmélet hívei mondhatják azt, hogy a fikció íróinak és fogyasztóinak nem kell az absztrakt karakterekre úgy tekinteniük *mint* absztrakt karakterekre ahhoz, hogy állításokat tegyen róluk, mert a reláció *de dicto* helyett sokkal inkább *de re*.²¹

Nem világos azonban, hogy ez miként jelent megoldást a kiinduló problémára, ezért Sainsbury tesz egy újabb kísérletet.

A másik javaslat a példázás és kódolás megkülönböztetéshez megy vissza. Érdeemes kiemelni, hogy ebben az esetben nem pusztán egy terminológiai vagy interpretációs distinkcióról van szó. A

19 Uo., 96-97. (ford.: D. Á.)

20 Uo., 97. Sainsbury ezen a helyen Salmonra hivatkozik, vö. SALMON: "Nonexistence", i. m., 79., 45. lábjegyzet.

21 SAINSBURY: *Fiction and Fictionalism*, i. m., 97. (ford.: D. Á.), kiemelés az eredetiben.

különbségtevés az absztrakt dolog és a hozzá tartozó tulajdonság közti viszony *metafizikai természetére* vonatkozik, a helyzet pedig ezért némiképp bonyolódik.

Amikor az absztrakt Holmesra referálva azt állítom, hogy kódolja a *detektívnek levés* tulajdonságát, még nem hibázok, hiszen ez igaz; viszont nem példázza ezt a tulajdonságot. Következtethetünk tehát úgy, hogy amikor Conan Doyle a regényt írja, akkor nem közvetlenül a tulajdonságot tulajdonítja Holmesnak, hanem az adott tulajdonság kódolását. „Ennek eredményeképpen egy fikatív karakter példázza azt a tulajdonságot, hogy *kódolja a detektívnek levés tulajdonságát*.”²² Az eredeti felvetésre sajnos ez sem ad választ, hiszen az író valószínűleg nem tulajdonított kódolt tulajdonságokat a fikatív karakterének, Sainsbury saját artefaktualizmusa azonban nagyban épít erre a distinkcióra.

Az eddigiek során kaptunk egy intuitív képet arról, hogy Sainsbury mit tart problémásnak az artefaktualizmusban és milyen kísérletekkel próbálja orvosolni, de érdemes ennél még explicitebbnek lenni. Legyen a kiindulópontunk, hogy az artefaktumok rossz ontológiai kategóriába tartoznak, mert konkrétan kéne lenniük. Ebből két főbb probléma fakad:

(a) Az absztrakt artefaktualizmus szerint a fikatív történetek írói és olvasói hibát követnek el. A legtöbb olvasó nem gondolná, hogy kedvenc regénye hőse egy absztrakt dolog. Az írói oldalról pedig Conan Doyle egy absztrakt karakterhez próbál olyan tulajdonságokat társítani, amelyek nyilvánvalóan nem illeszkednek hozzá, például egy absztrakt dolog nem tud hegedülni. „Mindannyian tudjuk, hogy a fikció mondatainak nem kell igazaknak lenniük, de ez a társítás inkább egy »buta hibának« tűnik, mintsem gondosan kivitelezett történetírásnak.”²³

(b) A kategória-hiba-ellenvetés másik oldala egy ellentmondást fed fel a hétköznapi tapasztalataink és az absztrakt artefaktualizmus között. Feltehetően a legtöbben el tudjuk gondolni, hovatovább, képzelni Sherlock Holmes alakját amint éppen pipázik vagy vadászsapkát visel. Ez nem volna lehetséges, ha Holmes egy absztrakt dolog len-

22 Uo., 98. (ford.: D. Á., kiemelés az eredetiben.)

23 Uo., 96. (ford.: D. Á.)

ne, mivel absztrakt, kiterjedés nélküli dolgokat egyszerűen *nem lehet* elképzelni. „A [fiktív – D. Á.] tárgyak természetének nem szabad ellenállónak lennie azokkal a tulajdonságokkal szemben, amelyeket a képzelet tulajdonít nekik.”²⁴

Az (a) pont lényegében abból áll, hogy az artefaktualista szerint tévedések sorozatát követjük el, amikor fiktív karakterekről beszélgetünk. Legtöbbször azt gondolnánk, hogy ezt nem róhatjuk fel egy elmélet hibájának, vagy legalábbis nem kell nagyon komolyan foglalkoznunk vele.²⁵ S bár Sainsbury próbálkozik a megoldásával, a sikertelen kísérletek után ironikusan kijeleli: „Mi értelme lenne a filozófiának, ha elzárkóznánk az elől, hogy amit eddig hittünk, az tévedés? Nem muszáj tudni [az artefaktumokról – D. Á.] azt, hogy kicsodák ahhoz, hogy gondolkodni és beszélgetni tudjunk róluk.”²⁶ Sainsbury szavai azt implicálják, hogy bár az artefaktualizmus szenved egy nemkívánatos problémától – mégpedig, hogy következményei szembemennek a hétköznapi meggyőződéseinkkel –, de ez nem lehet az oka az elmélet elvetésének.

A (b) pont már komolyabb problémát jelent, és megfelelő alapot arra, hogy megoldás híján ne fogadjuk el az elméletet. Azt gondolom azonban, hogy Sainsbury elhamarkodottan von le következtetéseket, amikor az irrealizmus mellett foglal állást. A következő részben bemutatom Nathan Salmon artefaktualizmusát, mellyel valószínűleg el tudjuk kerülni a fenti nehézséget.

24 Uo., 113.

25 Vö. ZVOLENSZKY: *Against Sainsbury...*, i. m., 99–100. Zvolenszky amellett érvel, hogy ennek az ellenérvnek hasonló szerkezete és ereje van, mint a David Lewis genuin lehetséges-világ realizmusával szemben Gideon Rosen által felhozott *hitetlenkedő pillantások* ellenvetésnek. Rosen szerint „a legerősebb ellenvetés Lewis nézetével szemben az, hogy hétköznapi meggyőződéseink fényében egyszerűen hihetetlen”. (ROSEN, Gideon: *Modal Fictionalism*, Mind 1990/99, 337.) Itt az irracionális mozzanat szembetűnőbb. Azért nem érezzük erősnek ezt az ellenvetést, mert feltételezzük, hogy a filozófia egy szigorúan racionális terület. Rosen és Lewis érvelésének releváns kontextusát érinti még: TUBOLY Ádám Tamás: „David Lewis érveiről a lehetséges-világ realizmus mellett”, in: *Megértés, magyarázat, realizmus* (szerk. Márton Miklós – Molnár Gábor – Tózsér János), L’Harmattan Kiadó, Budapest, megjelenés előtt.

26 SAINSBURY: *Fiction and Fictionalism*, i. m., 98. (ford.: D. Á.) Érdemes megjegyezni, hogy ez már megelőlegezi Zvolenszky konklúzióját, aki a kategória-hiba-ellenvetésnek csak ezen aspektusát semlegesítette fentebb idézett cikkében. Igyekezei ezért némileg veszítenek jelentőségükből, hiszen maga Sainsbury is elismeri, hogy nem ez a legnagyobb baj az artefaktualizmussal.

3. Nathan Salmon artefaktualizmusa – egy lehetséges megoldás?

Salmon elmélete rendelkezik az összes általános ismertetőjeggyel, amit az 1. részben láthattunk, de Sainsburyvel szemben elutasítja a kódolás és példázás metafizikai megkülönböztetését, és helyettük a *belső olvasatot* és *külső olvasatot* különbözteti meg. Ez a distinkció nagyon sokban rokon a Sainsbury által használttal, de mivel itt nem a dolgok és tárgyak közti relációról van szó, hanem egy interpretatív különbségről, ezért eltérő következményekkel kell számolnunk.²⁷

Mindannyian vettünk már részt olyan diskurzusban, ahol például a „Sherlock Holmes pipázik” mondatot elfogadtuk igaz állításnak – ilyen esetben a *belső olvasatból* értelmeztük a mondatot. Egy fiktív karakterről tett kijelentés a *belső olvasatban* igaz akkor és csak akkor, ha az adott fikció szerint igaz. Ezt úgy is fel lehet fogni, hogy a kijelentés az „*f* fikció szerint *p*” mondatoperátor hatókörébe kerül. Ezzel szemben a *külső olvasatban* mindig a konkrét világ tényeit vesszük alapul, és ennek megfelelően határozzuk meg a mondatok igazságértékeit – ilyenkor a „Sherlock Holmes pipázik” mondat természetesen hamis. Mindkét olvasatban *ugyanazt* az absztrakt dolgot nevezzük meg, csak a *belső olvasatban úgy teszünk, mintha* Holmes egy konkrét ember lenne, mert az adott fikció szerint ténylegesen az, és ilyenkor erre vagyunk tekintettel.²⁸

Miért jobb ez a megoldás, mint Sainsburyé, és hogyan oldhatja meg a problémát? A vád szerint az artefaktualizmus képviselői azt gondolják, hogy amikor elképzelik a pipázó Sherlock Holmest, akkor egy absztrakt dolgot képzelnek el. Ez valóban abszurd lenne, de véleményem szerint egyszerűen nem úgy járunk el, ahogy Sainsbury gondolja. Ezért helytelen döntés volna ilyen hamar elvetni az elméletet.

27 A történeti hűség kedvéért fontosnak tartom megemlíteni, hogy egyik szerző sem maga találta ki a felhasznált fogalompárokat. A kódolás és példázás Meinong egyik tanítványától, Ernst Mallytól származik (MALLY, Ernst: *Gegenstandstheoretische Grundlagen der Logik und Logistik*, Barth, Leipzig, 1912), a *belső* és *külső olvasat* pedig Kripkétől eredeztethető (KRIPKE, Saul: *Reference and Existence. The John Locke Lectures*, Oxford University Press, New York, 2013).

28 Salmon ezt a fajta színlelést legjobban a színész hasonlattal szemlélteti: a Keresztapa film változatában például *úgy teszünk, mintha* Marlon Brando nem más lenne, mint Don Corleone. Semmivel sem furcsább ez, mint amikor egy absztrakt entitással kapcsolatban teszük úgy, mintha az Sherlock Holmes lenne. Vö. SALMON: „Nonexistence”, i. m., 79–80.

Ha viszont nem az artefaktualizmus hamis, akkor a másik kiindulópont az lehet, hogy amit elképzeltem, az nem Sherlock Holmes, mert nem egy absztrakt tárgyat képzeltem el. Éppenséggel ez sem tűnik valószínűnek, hiszen szilárd meggyőződésünk lehet, hogy képzeletünk tárgya nem más, mint a briliáns detektív. A probléma megoldásához kulcsot adhat a külső és belső olvasat megkülönböztetése.

Salmon szerint a „Sherlock Holmes” név ugyan minden alkalommal egy absztrakt tárgyat jelöl meg, de nem minden alkalommal gondolunk úgy a referáltra, mintha az absztrakt lenne. Fontoljuk meg, hogy mi a képzeletünk tárgya: Sherlock Holmes, ahogy az a történetben ábrázolva van. Senki nem próbálja meg Holmest úgy elképzelni, ahogy a valóságban létezik, éppen azért mert mindannyian tudjuk, hogy nincs a valóságban egy Holmesszerű briliáns detektív, csak egy artefaktum. Sainsburynek pedig igaza van abban, hogy artefaktumokat nem tudok elképzelni – de ez nem is baj.

Ahogy az eddigiekből látszik, amikor Holmest a gondolkodásom tárgyává teszem vagy elképzelem, akkor figyelmen kívül hagyom a valóság tényeit, mert a belső olvasatom alapján alkotok róla képet magamnak. A belső olvasatban, azaz a történet szerint pedig az az igazság, hogy Holmes egy konkrét, hús-vér detektív. A kategóriahiba-ellenvetés (b) pontja egyszerűen nem működik itt. Nem állíthatom biztosan, hogy ez teljes mértékben megoldja a problémát, de igen valószínűnek tartom, hogy valahol itt van a válasz a (b) problémára.

Összefoglalva az eddigieket, a kategóriahiba-ellenvetésre reflektálva létrehozhatunk egy kettős dilemmát. Sainsbury szerint ha az artefaktualizmus igaz, akkor nem tudunk fiktív karaktereket elképzelni. Mivel tapasztaljuk, hogy elképzelhető például Holmes alakja, ezért vagy az artefaktualizmus hamis, vagy amit elképzelünk az nem Sherlock Holmes. Sainsburyvel szemben a dilemma utóbbi ágát vettük fontolóra, a belső olvasat és a külső olvasat megkülönböztetésének felhasználásával. A „Sherlock Holmes” név mindig egy absztrakt entitásra referál, de a hétköznapiakban gyakran élünk egy komplex „történetmesélő” nyelvjáttékkal, amelyben *úgy teszünk, mintha* Holmes hús-vér detektív volna – ilyenkor úgy gondolunk rá és úgy beszélünk róla, mint ahogyan a történetben ábrázolva van. Ennek alapján pedig képeket is alkothatunk róla, hiszen a történet szerint Sherlock Holmes egy briliáns detektív.

A Sainsbury-féle változatban a javaslat nem képes megoldani a problémát. A kódolás és példázás fogalmai metafizikai relációkra utalnak az artefaktum és a tulajdonságok között, és ezen tulajdonságok tipikusan kódolásként vannak példázva (lásd a 2. részben). Az általunk adott javaslat, amely Salmonnál működésképesnek bizonyul, itt ellehetetlenül, mivel nem igaz az, hogy „a fikció szerint Holmes kódolja a detektívnek levés tulajdonságát”. Ezért Salmon elméletét érdemes lehet előnyben részesíteni Sainsbury artefaktualizmusával szemben,²⁹ hiszen előbbi továbbra is védhető álláspont marad.

29 Ez utóbbi kijelentés egyébként rávilágít egy kategóriahibával kapcsolatos zavaros pontra. Sainsbury az artefaktualizmust támadja az ellenvetésével, azonban jelenleg nem beszélhetünk egyetlen egységes elméletről, melyet „artefaktualizmus” címke alatt tárgyalhatnánk – ahány szerző, annyi változat. Így különösen problémás, hogy Salmon után 12 évvel Sainsbury egy indokolatlanul gyenge változat ellen érvel, mint szalmabábu, hogy azután az irrealizmust vegye védelmébe. Itt tenném még hozzá a 26. lábjegyzet kritikájához, hogy Zvolenszky – szerintem hibát követve el – a Sainsbury-féle változatot veszi védelmébe, ahelyett, hogy kilépne ebből a keretből, és bemutatna egy jobb artefaktualizmust, ami mentesül a gyengeségektől. A célt így is el lehet érni, és még attól a hat pontból álló „probléma-csomagtól” is mentesülhetnénk, amit a kategóriahiba-ellenvetésen felül Sainsbury még az artefaktualizmusnak felró, ugyanis mindegyik a kódolás és példázás megkülönböztetéséből fakad. Zvolenszky elképzelésének további kritikájáról lásd: TUBOLY ÁDÁM TAMÁS: „Zvolenszky és az artefaktualizmus: de akkor most ki alkotta meg Harry Pottert?”, kézirat.